ISSN 1301-7669

MİLLÎ EĞİTİM

OCAK-ŞUBAT-MART 1998 SAYI:137

Öğretmen Okulları'nın Kuruluşunun 150.Yılında

Öğretmen Yetiştirme ve Eğitimi

M.E.B.

EĞİTİM-SANAT-KÜLTÜR

Millî Eğitim

MİLLÎ EĞİTİM

EĞİTİM-SANAT-KÜLTÜR

3 AYDA BİR YAYINLANIR
OCAK-ŞUBAT-MART 1998
Sayı:137
ISSN 1301-7669

Millî Eğitim Bakanlığı Adına Sahibi
Yayımlar Dairesi Başkanı
Nurettin BAŞER

Yazı İşleri Müdürü
Cemâl Kâmil ELBEG

Teknik Sorumlu
Ethem BARAN

Haberleşme ve Koordinasyon
Sedef AKKAPLAN

Yayın Kurulu
Prof. Dr. Cihat ÖZÖNDER
Prof. Dr. Mustafa TAN
Prof. Dr. Refik TURAN
Prof. Dr.Cemâl KURNAZ
Doç. Dr. Tayyip DUMAN
Ali KARAÇALI

Yönetim Merkezi
Yayımlar Dairesi Başkanlığı
Teknik Okullar ANKARA
Tel:(0 312) 213 45 04-213 65 12
Fax: 0 (312) 212 46 68

önderilen yazılar yayınlansın veya yayınlanmasın
de edilmez. Yazıların muhtevasından yazarları
orumludur. Millî Eğitim adı anılmadan alıntı
apılamaz.

Dizgi
Millî Eğitim Basımevi-ANKARA

Baskı
Millî Eğitim Basımevi-İSTANBUL

Millî Eğitim Bakanlığı Yayımlar Dairesi Başkanlığı'nın
9.03.1998 gün ve 1408 sayılı oluru ile 50.000 adet
basılmıştır.

MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI YAYINLARI:3129
SÜRELİ YAYINLAR DİZİSİ:111

İÇİNDEKİLER

Öğretmen Eğitimi "Öğretmeyi Öğrenmek, Öğrenmeyi Öğretmek/N. Başer 2
Millî Eğitim Bakanı Hikmet Uluğbay'ın Öğretmen Yetiştirme ile İlgili Konuşması 3
Öğretmen Okulu Dışından İlk Kez Öğretmen Atanmasına İlişkin Or.Bel. / Y. Akyüz 6
Kırk Yıl Önce, Kırk Yıl Sonra/A. Açıkalın 17
Öğretmen Yetiştirme/A. Güler 20
Türkiye'de Öğretmen Eğitimi/A. Oktay 22
Öğretmen Yetiştirme İle İlgili Görüşler/C. Şahin 28
Öğretmen Yetiştirme Modelinde Yeni Bir Boyut/H.Y. Celkan 30
Öğretmen Eğitiminde Yenilikler/H. Başar 32
Öğretmen Eğitimi Konusunda Bir Öneri/H. Akyüz 34
Öğretmen Yetiştirme/H. Kırbıyık 37
Kritik Durumlarda Öğretmen Davranışları/M. Ergün-T. Duman 40
Öğretmen Yetiştirme Reformu/M. Özdemir 59
Öğretmen ve Eğitimi/ N. Bilgen 61
"Öğretmen Adayı ve Öğretmen Eğitimi"/N. Haddad 63
Öğretmen Yetiştirmede Yeni Yaklaşımlar/Ö.A. Saçlı 64
"İyi Öğretmen ve Öğretmen Eğitimi"/R. Turan 67
Eğitimde Öğretmen Rolü ve .../S. Büyükkaragöz-Ş. Kesici 68
Türkiye'de Öğretmen Yetiştiren Kurumların Doğuşu/C. Öztürk 74
Eğitim Sistemi İçinde Öğretmenin Yeri/M. Safran 80
"Öğretmen Yetiştirme Konusu"/Ü. Uzunçarşılı 83
21. Yüzyıla Girerken Öğretmen Eğitiminin Boyutları/A. Çoban 84
"Öğretmen Yetiştirme" Meselemiz/M. Ural 88
Türkiye'de Öğretmen Yetiştirme Politikalarında.../M. Şahin 91
"Çağı Yakalamak İsteyen Toplumumuzda Öğretmen"/Y. Bayyurt 100
"Sanat Öğretmeni Yetiştirme Yöntemleri".../V. Özsoy 101
"Eğitim Fakülteleri Öğretmen Yetiştirme Programı/YÖK 108
Öğretmen Kalitesini Etkileyen Bir Etken Olarak Meslek Dersleri/C. Binbaşıoğlu 110
Öğrenmeyi Kolaylaştırmada Öğretmen Davranışları/Z. Kaya 120
Öğretmen Algısında Kaliteli Okul/Z. Cafoğlu 123
Sosyal Beceri ve Çatışma/M. Korkmaz-G. Yüksel 127
Sanat ve Edebiyatın İşlevi Üzerine/N. Işıksalan 130
YÖK/Dünya Bankası Endüstriyel Eğitim Projesi/Y. Kayabaşı 133
Öğretmen Formasyonunda Yeniden Yapılanma/A. Arslan(Gürsel) 136
Postmodernizm ve Eğitim Anlayışı/Y. Gelişli 150
Anaokulu Öğretmenelerinin.../Z.F. Temel-A. Aksoy 154
Bahar Müjdesi/ F. Z. Esmeray 158

Türkiye'de Öğretmen Yetiştirme Politikalarında Yabancı Eğitim Uzmanlarının Etkisi

Yrd. Doç. Dr. Mustafa ŞAHİN (*)

Giriş

Osmanlı Devleti sonrası yeni bir sistemle yapılandırılacak olan Türk eğitimi için, değişik düşünce ve uygulamaların bulunması kaçınılmazdı. Bu yeni dönemde bir çok yeni öneriler sunulacak ve bu doğrultuda Türk eğitimi şekillendirilecekti. Gerek eğitim sisteminin tamamında gerekse öğretmen yetiştirme konusunda ithal düşünceler de olacaktı. Kaldı ki, Türkiye ithal düşüncelere ve yabancı uzmanlara yeni değildi. 18. yüzyıldan beri, Osmanlı Devleti'ne çalışma alanları değişik olan çok sayıda yabancı uzman davet edilmişti. Bu süreç, Türk eğitim sisteminin değişim sürecini yaşadığı Cumhuriyetin ilk yıllarında da devam etmiş, çok sayıda yabancı uzman Türkiye'ye çağrılarak kendilerinden yararlanılmak istenmişti. Eğitimin vazgeçilmez öğesi olan öğretmen yetiştirme politikalarında da yabancı uzmanlardan yararlanılmıştı.

1923-1960 yılları arasında toplam 123 yabancı eğitim uzmanı ve öğretmen Türkiye'ye gelmiştir. Bu yıllar arasında Türk hükûmetlerinin izlediği politika ve dış dünya ile buluşma isteği, farklı dönemlerde değişik ülkelerle etkileşimin yoğunlaştığını göstermektedir. Buna göre Atatürk ve İnönü'nün iktidarda bulundukları CHP döneminde Avrupa merkezli ilişkiler yoğundur. 1923-1950 yılları arasında Türkiye'de görev yapan 79 yabancı eğitim uzmanı ve öğretmenin geldikleri ülkelere bakıldığında yaklaşık 4/5'ünün Avrupa'daki değişik ülkelerden, özellikle de Fransa, Almanya ve Belçika'dan oluştuğu görülecektir. III. Selim döneminde başlayan Türk-Fransız, İttihat ve Terakki döneminde yoğunlaşan Türk-Alman ilişkilerinin uzantısı bu dönemde kendisini göstermiştir.

1950-1960 döneminde ise İkinci Dünya Savaşı sonrası Türkiye'nin müttefik devletler tarafında yer alması, NATO'ya katılma girişimi ve siyasal iktidarın ABD yönlü arayışları, yabancı uzman tercihinde de ABD'yi öne çıkartmış, hatta tek ülke konumuna sokmuştur. Öyle ki bu dönemde Türkiye'de bulunan 44 yabancı eğitim uzmanı ve öğretmenden 41'i ABD'den gelmiştir.

1923-1950 döneminde Türkiye'ye gelen uzmanların büyük çoğunluğu meslekî-teknik eğitime yönelik alanlarda görev yapmışlardır. Bu da yeni kurulan devletin, bir tarım toplumu olan Türkiye'nin köydeki insanını tarımsal eğitimden geçirmesi, bir an önce sanayi hamlelerini yapma isteğini göstermektedir. 1950-1960 döneminde gelen uzmanlar ise meslekî teknik eğitimden öte eğitimin diğer alanlarına yönelik olarak çağrılmışlardır.

Cumhuriyetin kuruluşunu izleyen yıllarda Dünyaca ünlü eğitimci-düşünür John Dewey'in önerileri doğrultusunda çok sayıda uzman Türkiye'ye çağrılmıştır. Gelen bu uzmanların çalışmaları ile sistemi yerine oturtup semerelerini alma isteği, 1929 sonrası Dünya Ekonomik bunalımının olumsuz etkisi ve İkinci Dünya Savaşı gibi gerekçelerle 1930'ların ikinci yarısından itibaren yabancı uzman sayısında bir yavaşlama hatta duraklama olmuştur. Bu duraklama, savaşın bitmesi, ekonomik yaraların sarılmaya başlanması, siyasal iktidarın değişmesi ile birlikte 1950 yılında tekrar başlamış ve hızlanarak devam etmiştir.

Türkiye'ye gelen yabancı eğitim uzmanları ve öğretmenler iki ayrı grup oluşturmuştur:

1. Bakanlık tarafından resmî olarak davet edilenler: Bunlar inceleme yapıp önerilerini bir rapor halinde sunanlar; hem rapor verip hem uygulamada bulunanlar; konferans ver-

(*) Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü, Öğretim Üyesi.

mek amacıyla gelenler ve öğretmenlik yapmak için davet edilenlerdir.

2. Resmî davet olmaksızın gelenler: Bunlar konferans vermek amacıyla gelenler ve konferans verip rapor sunanlardır.

Türkiye'de öğretmenlik yapacak kişilerin Türkiye'deki meslektaşlarının almış oldukları maaşın bazen 20, bazen de 25 katına kadar varan para istemeleri ve ülkelerindeki görevlerini gerekçe göstererek Türkiye'ye kısa süreler için değil asgari 3-5 yıllık bir süre için gelebileceklerini ileri sürmeleri ilk zamanlarda büyük sorunlar yaratmıştır. 1930 yılına kadar Türkiye'de görevli bulunan yabancı uzman ve öğretmenlerle toplu sözleşmeler yapılmış, 1930 yılında kişilerle tek tek sözleşmeler yapılmaya başlanmıştır. 1934 yılında ise genel bir sözleşme metni oluşturulmuş, alacakları ücret, kalacakları süre ayrı ayrı belirlenmiştir. Türk hükûmeti bu dönemlerde inisiyatifi eline almış, başarısız oldukları kanıtlanan, yeterli verim sağlayamayan yabancılarla sözleşmelerin feshini sözleşme metnine koymuştur.

Türk basınındaki değerlendirmelere göre, hangi uzmanlık çerçevesinde olursa olsun yabancı uzman davetine genelde bir istek söz konusu iken, çağrılan uzmanların seçimi, görev alanları, görüşleri, uygulamaları, kalış süreleri, kendilerine yardımcı istemeyişleri, ödenen para vb. gibi durumlar eleştiri konusu olmuştur. Basın yabancı uzmanların getirilmesine değil, bu uzmanlardan yeterince verim elde edilememesine eleştiriler getirmiştir.

Türkiye'ye davet edilen yabancı eğitim uzmanlarının, öğretmenlerin yetiştirilmeleri ve sorunları ile ilgili çok sayıda önerileri olmuştur. Ancak bunlardan pek azı öğretmen yetiştirme uygulamaları ve politikalarında etkili olmuştur. Ekileme alanları şunlardır: Öğretmenlerin geçim düzeylerinin yükseltilmesi; konut, sağlık ve ulaşım sorunlarının çözülmesi, öğretmenlik mesleğinin sevdirilmesi, meslek aşkı verilerek moral kazandırılması; yetiştirilme süresi; başarılı, istekli, çalışkan öğretmen ve öğrencilerin yurt dışına gönderilmesi; yabancı ülkelerle öğretmen ve öğrenci mübadelesine girişilmesi; ucuz kitap sağlanması, okullara dergi gönderilmesi; öğretmen okullarındaki ders programlarının yeniden ele alınması; ders saatlerinde yeni düzenlemelere gidilmesi; okulların öğrenim sürelerinin yeniden ele alınması; yeni okulların ve okullarda değişik şubelerin açılması; köye yönelik öğretmen okullarının açılması, okullardaki kız öğrencilerin sayılarının artırılması.

A. Öğretmenlerin Yetiştirilmeleri ve Geliştirilmeleri

Davet edilen uzmanlar Türkiye'de öğretmenlerin yetiştirilme sürelerinin yeterli olmayıp uzatılması; öğretmen ve dolayısıyla öğretmen okulu sayılarının artırılması; öğretmen okullarındaki ders programlarında önemli değişiklikler yapılması; köye yönelik köy öğretmen okullarının kurulması; öğretmen okullarındaki kız öğrenci sayılarının artırılması; öğretmenlerin yayınlardan ucuz şekilde yararlandırılması; öğretmen yetiştirme sisteminde iyileşme sağlanabilmesi için yabancı uzmanların getirilmesi, yabancı ülkelerle öğrenci ve öğretmen mübadelesi sağlanması yönünde öneriler sunmuşlar, bazı önerileri kabul görmüş önemli etkiler yapmışlardır.

1. Öğretmenlerin Yetiştirilme Süreleri ve Sayılarının Artırılması

Gelen uzmanların hemen tamamı bütün kademelerdeki öğretmen sayısının yetersizliğine dikkat çekmiş ve bu eksikliğin en kısa sürede ortadan kaldırılmasını önermişlerdir. Öğretmen sayısının azlığının ötesinde yetiştirilme süreleri ile ilgili belirli tarihler ifade edenler de olmuştur. Roben J. Maaske ve Watson Dickerman bunlardan ikisidir.

Roben J. Maaske Türkiye'de öğretmenlerin yetiştirilme sürelerinin 16 yıla çıkarılmasını önermiştir. Maaske'nin geldiği 1950'lerin başında Türkiye'de bir ilkokul öğretmeninin toplam öğrenim süresi 11 yıldı. Türkiye'de ilkokul öğretmenlerinin 1989-1990 öğretim yılı ile birlikte 15 yıllık bir öğrenim süresine ulaştığı düşünülürse Maaske'nin bu düşüncesinin 1950'ler Türkiye'si için ne kadar havada kaldığı görülür. Maaske bu düşüncesini öne sürerken kendi ülkesi ABD'yi örnek almıştır. ABD'de 1950'li yıllarda birçok eyalette ilkokul öğretmeni olmak için 8+4+4 (ilköğretim+lise+kolej) olmak üzere toplam 16 yıllık bir öğrenim görme ve bakalorya derecesini almış olma zorunluluğu vardı(1).

Watson Dickerman'da, köy öğretmenlerinin asil olarak atamaları yapılmadan önce deneyimli bir öğretmenin yanında iki ya da üç yıllık bir adaylık dönemi geçirmelerini önermiş, öğretmen adaylarının bu staj sırasında çok şey öğrenecekleri-

(1) J.F.Cramer, G.S.Browne, **Çağdaş Eğitim,** (çev. Ferhan Oğuzkan), 3. Baskı, İstanbul, 1982, s. 245.

ni, aynı zamanda iki, üç yıl daha yaşlanıp olgunlaşacaklarını ve köylüler tarafından ileri sürülen gençlik ve toyluk itirazlarının da önlenmiş olacağını vurgulamıştır.

Öğretmen okullarındaki öğrenim süresinin artışına yönelik yabancı uzmanların önerileri de göz önünde bulundurulduğunda Türkiye'de 1923-1960 yılları arasında ilköğretim, ortaöğretim ve meslekî-teknik öğretimdeki öğretmen sayısı ve öğretmen okullarının öğrenim süresindeki değişim söyledir:

a. İlköğretimde Öğretmen Yetiştirme Süreleri ve Sayılarının Artırılması.

Osmanlı Devleti'nden miras alınan ve Kurtuluş Savaşı süresince üzerinde çalışma yapılamayan dört yıllık ilk öğretmen okullarının beş yıla çıkartılması 5+5 (ilkokul+öğretmen okulu) ancak 1924 yılında mümkün olabilmiştir. 1932-1933 öğretim yılında ilk öğretmen okullarının süresi altı yıla çıkarılmış, ilk üç yılı ilk devre sayılmış ve bu devrede ortaokul programları uygulanmış, son üç yıl meslekî devre sayılarak yeni bir program yapılmıştır. 1970-1971 öğretim yılına kadar, ilkokul öğretmenleri, lise gibi üç yıllık ilk öğretmen okullarında yetiştirilmiş ve 1970-1971 öğretim yılında süreleri dört yıla çıkarılmıştır. 1974-1975 öğretim yılından itibaren liseden sonra iki yıllık eğitim enstitülerinde öğretmen yetiştirilmeye başlanmıştır. Temmuz 1982'den itibaren bu okullar eğitim yüksekokulları haline dönüştürülerek üniversitelerin içine alınmıştır ve öğretim süreleri de 5+3+3+2 (ilkokul+ortaokul+lise+eğitim yüksekokulu) olmak üzere toplam 13 yıla yükseltilmiştir (2). 1989-1990 öğretim yılından itibaren 5+3+3+4 (ilkokul+ortaokul+lise+eğitim yüksekokulu) olarak eğitim yüksekokulu daha sonra da eğitim fakültesi olmak üzere toplam 15 yıla çıkartılmıştır.

Cumhuriyetin ilânının hemen sonrası ile 1960 arası dönem incelendiğinde hem ilk öğretmen okulları sayısının hem de bu kurumlarda görev yapan öğretmenlerle, öğrenim gören öğrenci sayılarında büyük bir artış görülür.

1923-1960 döneminde ilk öğretmen okullarında öğretmen sayısı % 168'lik artış ile 325'den 872'ye öğrenci sayısı % 736'lık artış ile 2528'den 21141'e yükselmiştir. Oldukça büyük gibi görünen bu artış oranları ve sayılar yeterli olmamıştır. Çünkü 1923-1960 yılları arasında ilkokullardaki öğretmen sayısı % 428'lik bir artış gösterirken, öğrenci sayısı % 635'lik bir artış göstermiştir. Devletin kuruluş yıllarından başlayarak ilkokullardaki öğretmen sayısı ilkokullardaki öğrenci sayısı artışına yetişememiştir. 1923 yılında ilkokullarda her 33 öğrenciye bir öğretmen düşerken, bu rakam 1960 yılına gelindiğinde 47 öğrenciye ulaşmıştır.

b. Ortaöğretimde Öğretmen Yetiştirme Süreleri ve Sayılarının Artırılması.

1926-1927 öğretim yılında Konya'da açılıp daha sonra Ankara'ya taşınan, Gazi Muallim Mektebi ve Terbiye Enstitüsü adını alan bu öğretmen okulunda öğrenim süresi iki yıldı ve lise mezunlarını almaktaydı. 1932-1933 öğretim yılından itibaren hazırlık sınıfı dahil öğrenim süresi dört yıla çıkarıldı. İlk öğretmen okullarına göre orta öğretmen okulları uzmanların önerilerine yakın bir noktaya ulaşmış oldu.

1926-1960 döneminde eğitim enstitülerinde öğretmen sayısı % 3283'lük artış ile 6'dan 197'ye, öğrenci sayısı % 11094'lük artış ile 16'dan 1775'e yükselmiştir. Oldukça büyük gibi görünen bu artış oranları ve sayılar yeterli olmamıştır. Çünkü aynı dönemler arasında ortaöğretimdeki öğretmen sayısı % 1033'lük bir artış gösterirken, öğrenci sayısı % 4340'lık bir artış göstermiştir. 1923 yılında ortaöğretimde her 5 öğrenciye bir öğretmen düşerken, bu rakam 1960 yılına gelindiğinde 21 öğrenciye ulaşmıştır.

2. Ders Programlarındaki Değişiklikler

Yabancı uzmanlar Bakanlık tarafından düzenlenecek olan öğretmen okulları ders programlarında, özellikle öğretmenlik meslek bilgisi derslerine ağırlık verilmesini, ders programlarının içinde öğretmenlik meslekî derslerinin ağırlığının en azından 1/3 olması gerektiğini önermişlerdir.

Bununla birlikte 1924 yılına kadar yürürlükte kalan 1915 tarihli ilk öğretmen okulları ders programı içerik kategorisinde meslekî derslere ayrılan payın % 3.67 olduğu görülür. 1960 yılına gelindiğinde yürürlükte olan 1953 tarihli ilk öğretmen okulları ders programları içerik kategorisinde meslekî derslerin % 18.10'luk bir orana ulaştığı görülür. Bu olumlu bir gelişmedir, ancak yeterli ve istenilen ölçülerde değildir (3).

(2) Yahya Akyüz, **Türk Eğitim Tarihi,** 4. Baskı, İstanbul, 1993, s. 330-332.

(3) Wofford raporunda meslekî derslere ayrılan zamanın % 25-30'un altında olmamasını önermiş, bu orana ancak 1983-1989 yılları arasında uygulanan eğitim yüksekokullarında ulaşılabilmiştir. Oysa bu oran ABD'de % 44'tür. Aydoğan Ataünal, **Türkiye'de İlkokul Yetiştirme Sorunu, (1923-1994)** Ankara, 1994, s. 61, 109.

3. Köy Öğretmen Okullarının Kurulması ve Kaldırılması

İlkokul öğretmenliği ile köy öğretmenliği, Türkiye'de üzerinde en fazla durulan ve tartışmaların en yoğun olduğu öğretmenler grubunu oluşturmuş bu konuda oldukça fazla sayıda değişik öneriler sunulmuştur.

İkinci Meşrutiyet döneminden beri Türk eğitimciler köy ile kentin farklılıklar taşıdığını, bunun eğitim sürecinde de geçerli olduğunu dolayısıyla köy ile kent öğretmeninin yetiştirilmesinde farklılıklar olması gerektiğini sıklıkla yinelemişlerdir.

Uzun yıllar Türk eğitimcileri arasında tartışılan, Dewey'in vermiş olduğu rapor ile birlikte hız kazanan bu öneri ve düşünceler, semeresini 1926 yılında vermiş, öğretmen okulları şehir ve köy öğretmen okulları olarak ikiye ayrılarak 1927-1928 öğretim yılında Kayseri-Zencidere köyünde köy öğretmen okulu açılmış, Denizli'deki erkek öğretmen okulu, köy öğretmen okuluna çevrilmiştir. Köy öğretmen okullarının ders programları da köy insanının ihtiyaçları düşünülerek hazırlanmıştır.

1933'de kapatılan köy öğretmen okulları, 1937'de köy eğitmenliği, 1940'da köy enstitüleri adı ile devam etmiştir.

Köye yönelik, köy için ayrı bir öğretmen grubuna ihtiyaç olduğunu ya da öğretmen okullarında en azından tarım dersi verilmesi gerektiğini belirten uzmanlar arasında John Dewey, Alfred Kühne ve 1933'de Türkiye'ye gelen Amerikan uzmanlar grubu yer almıştır. Köy öğretmenliği yanlısı olan yabancı uzmanlardan bir diğeri ise Dickerman'dır. Dickerman köy enstitülerinin Türk eğitim sistemine katkılarının büyük olduğunu, bu kurumun kaldırılmaktansa ıslah edilmesi gerektiğini söylemiştir. Berly Parker ise Türkiye'de kentler ile köylerin sorunlarının aynı olduğunu bu nedenle köy ile kent öğretmeni ayrımı olamayacağını belirtmiştir.

Köye yönelik öğretmen anlayışı konusunda Parker'in olumsuz, Dickerman'ın ise olumlu görüşleri, geldikleri dönem gereği itibar görmemiştir.

Bu bağlamda köy öğretmenliği ile ilgili olumlu görüş bildiren ve önerisi uygulamaya dönüştürülen John Dewey ile köy enstitülerinin kaldırılması gerekliliğini dile getiren Kate Vixon Wofford birincisi olumlu, ikincisi olumsuz olmak üzere etkili olan iki uzman olmuştur.

1951 yılında Türkiye'ye gelen Wofford, hazırlamış olduğu raporda köy enstitülerinin öğretmen okullarına göre daha fazla eksiklikleri bulunduğunu, köy enstitülerinden mezun olanların kendilerini öğretmen okulu mezunlarından daha aşağıda gördüklerini yazmış ve çözüm olarak şunları önermiştir.

Köy enstitülerinde ilk üç yıl hazırlık olarak düşünülmeli ve bu süre içinde öğrenci meslek öğrenimine hazırlık olmak üzere temel bilgileri edinmelidir. Köy enstitüsü öğrencileri, öğretmen okulu mezunları kadar öğrenim görmelidir ki bu da köy enstitüleri ile öğretmen okullarının öğrenim sürelerini eşitlemekten geçmektedir.

Köy enstitülerinde yapısal bir değişikliğe gidilmesine yönelik çalışmalar 1950 yılı ile birlikte başlatılmış, Wofford'un da önerileri doğrultusunda aradan fazla bir zaman geçmeden uygulamaya geçilmiştir. Wofford'un raporunda önerildiği gibi öğretmen okullarının öğrenim süresi altı yıla çıkarılmış ve öğretmen okulları ile köy enstitülerinin birleştirilmesi 27.01.1954 tarihinde gerçekleştirilmiştir.

Köy entitülerinin kapatılması ve yeni öğretmen okullarının programlarının düzenlemesi Beşinci Millî Eğitim Şûrası'nda ele alındı. İçinde öğretmen yetiştirme uzmanı Prof. Roben J. Maaske, öğretim yöntemleri uzmanı Prof. Henry C. Mills ve rehberlik uzmanı Prof. Lester Beals'ın da yer aldığı komisyonun hazırlamış olduğu rapor uzun tartışmalar sonucunda kabul edildi (4).

4. Öğretmen Okullarındaki Kız Öğrenci Sayılarının Artırılması

Wofford ve Maaske ilkokul öğretmenliğinde kızların daha elverişli olmaları bakımından ilk öğretmen okullarına daha fazla kız öğrenci alınmasına yönelik çaba harcanmasını önermişlerdir. Bu öneri bakanlık tarafından oldukça önemsenmiş ve uygulamaya konulmuştur.

Wofford ve Maaske'nin önerilerinin uygulanmaya başladığı 1952-1953 öğretim yılında üç sınıflı ve altı sınıflı ilk öğretmen okullarında 12683 erkek, 1788 kız öğrenci öğrenim görmekteydi. 1959-1960 öğretim yılında ise erkek öğrencilerin sayısı 3166 kişilik kontenjan artışıyla 15849, kız öğrenciler ise 3504 kişilik artışla 5292'ye ulaşmıştır (5). Bu öğretim yılları

(4) **Beşinci Millî Eğitim Şûrası,** İstanbul, 1991, s. 561-688.
(5) **İstatistik Göstergeler (1923-1991).**

arasında (1952-1953; 1959-1969) erkek öğrencilerin sayısı % 25'lik bir artış gösterirken, kız öğrencilerde bu oran % 196'dır. Sonraki tarihlerde örneğin, 1965-1966 öğretim yılına gelindiğinde kız öğrenciler lehine daha da büyük artışlar görülmektedir. Erkek öğrencilerin sayısı 1965-1966 öğretim yılında 27214, kız öğrencilerin ise 20606'dır. 1952-1953 öğretim yılına göre artış oranları erkek öğrencilerde % 114, kız öğrencilerde % 1052'dir.

Yüksek Öğretmen Okulu 1952,1953; 1959-1960 öğretim yılları arasında erkek öğrencilerin sayısı 11'den 48'e yükselirken, kız öğrencilerin sayısı ise 10'dan 105'e yükselmiştir. Buna göre erkek öğrencilerdeki artış oranı % 336, kız öğrencilerdeki artış oranı % 950'dir.

5. Öğretmenlerin Meslekî Yayınlardan Yararlandırılmaları

Değişik tarihlerde Türkiye'ye gelen John Dewey, Paul Monroe, Berly Parker ve Watson Dickerman öğretmenlerin kendini yetiştirmesi, çağdaş pedagoji akımlarından yararlanması, öğrencilerine daha iyi eğitim verebilmesi için yabancı pedagoji kitaplarının Türkçe'ye çevrilerek öğretmene sunulması konusunda öneriler sunmuşlardır. Söz konusu uzmanların özellikle vurguladıkları bu durumu diğer yabancı uzmanlar da raporlarında dile getirmişlerdir.

Bu ve benzeri düşünceler Türk eğitimcileri tarafında da öteden beri savunulmuştur. Buna göre eğer dünya eğitiminin ünlü eserleri dilimize kazandırılırsa eğitim ordumuzun genç öğretmenlerine giriştikleri çetin savaşta en değerli kaynak sağlanmış olunacaktı (6).

Bu doğrultuda oldukça önemli mesafeler alınmış, öğretmenlere yönelik dergiler çıkartılmış, bu dergiler ücretsiz olarak okullara, kitaplar da cüzi paralar karşılığında eğitim ordusunun bireylerine ulaştırılmaya çalışılmıştır (7).

6. Yabancı Uzman Getirilmesi, Öğretmen Öğrenci Değişimi

John Dewey, Amerikan grubu üyeleri, Ellsworth Tompkins ve Roben J. Maaske yabancı öğretmen ve uzman çağrılması gereği üzerinde ısrarla durmuşlardır. Bu öneriler ışığında değişik dönemlerde Türkiye'ye çok sayıda yabancı eğitim uzmanı çağrılmıştır.

Türkiye'ye gelip rapor sunan ilk yabancı uzman unvanını alan John Dewey'in önerileri kendisini davet eden Maarif Vekilleri, Vasıf (Çınar), Şükrü (Saraçoğlu) ve Hamdullah Şuphi (Tanrıöver) Beyler tarafından yeterince dikkate alınmamış, bu dönemde toplam sekiz yabancı eğitim uzmanı ve öğretmen Türk eğitim sistemi içinde görevlendirilmiştir.

Mustafa Necati'nin Vekilliğe gelişiyle birlikte Dewey'in ardından gelen Kühne ve Buyse'nin raporlarında sözü edilen önerilerden bazıları uygulamaya konulmuştur.

Dışarıdan yabancı uzman getirip burada öğretmenlik ve rehberlik yaptırmanın dışında ülkesinde kendi elemanını kullanma mantığının bir sonucu olarak Maarif Vekaleti tarafından yurtdışına öğrenci ve öğretmen gönderilmesini öneren uzmanların bu konuda da etkileri olmuştur.

1416 sayılı yasaya dayalı olarak, yasanın çıktığı 1929 yılından 1960 yılına kadar değişik branşlarda yurtdışına gönderilen öğrenci sayısı 975'dir (8).

Yurtdışından davet edilen uzmanların ülkeleri ile öğrenim amacıyla yurtdışına gönderilen öğrencilerin ülkeleri karşılaştırıldığında bir paralellik görülmektedir. Buna göre, ABD ilk sırayı almakta ve onu Almanya izlemektedir. Sonraki ülke sıralamalarında ise küçük bazı değişiklikler olmakla birlikte yine de yakın değerler ortaya çıkmaktadır. Gerek bizim çalışma-

Yıl	Sayı	Yıl	Sayı	Yıl	Sayı	Yıl	Sayı
1929	1	1938	53	1947	26	1956	36
1930	4	1939	28	1948	21	1957	40
1931	1	1940	6	1949	12	1958	68
1932	1	1941	11	1950	9	1959	60
1933	4	1942	24	1951	6	1960	104
1934	6	1943	59	1952	12	Toplam	975
1935	12	1944	54	1953	25		
1936	40	1945	53	1954	28		
1937	37	1946	95	1955	39		

Yurtdışına Gönderilen Öğrencilerin Yıllara Göre Sayıları.

(6) **Kant'ın Pedagojisi,** (çev. Mustafa Rahmi), İzmir, 1933, s. 3.

(7) Öğretmenlerin daha kolay kitap sahibi olmalarını sağlamak ve onları okumaya özendirmek için, Bakanlık tarafından yayınlanan eserlerin kendilerine mümkün olan indirim ve taksitle verilmesi Üçüncü Millî Eğitim Şûrası'nda yararlı görülüp önerilmiştir. **Üçüncü Millî Eğitim Şûrası,** İstanbul, 1991, s. 111.

(8) 1416 sayılı yasa kapsamında 1929-1971 yılları arasında yurtdışına gönderilen Türk öğrencilerinin sayısını, gittikleri ülkeleri, bilim dallarını, dönüşte hangi kurumlarda görevlendirildiklerini, yurtdışında karşılaştıkları sorunları vb. ele alan Uysal'ın araştırması son derece önemlidir. (Şefik Uysal, **Yurt Dışında Yetişen İhtisas Gücü,** Ankara, 1973.)

mızda görülen teknik eğitim ağırlıklı yabancı uzman ya da öğretmen çağırma, gerekse Uysal'ın çalışmasında yurtdışına gönderilen öğrencilerin 3/4'lük oranı Türkiye'de teknik ve uygulamalı bilimlere verilen önem açısından da önemli bir paralellik göstermektedir.

Maarif Vekaleti başarılı öğretmenleri de bilgi ve görgülerini artırmak, araştırma yapmalarını sağlamak için yurtdışına göndermiştir.

Fabrikalarda staj görmek amacıyla 30 öğrenci Sovyetler Birliği'ne (9) köycülük ve halk eğitim öğrenimi görmek üzere müfettiş ve ilkokul öğretmenlerinden 10 kişi ABD'ye gönderilmiştir (10).

İncelemelerde bulunmak üzere Alman Öğretmenler Birliği'nin davetlisi olarak 69 Türk öğretmeni 38 gün süreyle Almanya'ya (11), 40 kişilik öğretmen grubu Sovyetler Birliği'ne (12), kimsesiz çocukların eğitimi için açılacak yurtlarda görevlendirilecek olan bazı ilkokul öğretmenleri İngiltere ve Almanya'ya gönderilmiştir (13). Kate Wofford'un ülkesine dönmesinden kısa bir süre sonra önerilerden birisi hemen yerine getirilerek 25 öğretmenin eğitim-öğretim ve özellikle tek öğretmenli köy okullarında uygulanan yöntemlerle ilgili olarak ABD'ye gönderilme izni Maarif Vekaleti'nden çıkmıştır (14). Amerikan İktisadi Yardım Teşkilâtı (ICA) ile Maarif Vekaleti arasında yapılan anlaşma gereğince birkaç yıl süreyle Amerika'ya Türkiye'deki her dereceli öğretmen okullarına uzman yetiştirmek için bir miktar öğretmen gönderilmesi kararlaştırılmıştır. Yüksekokul veya üniversite mezunları arasından sınavla yapılacak olan seçimde başarılı görülenler bir yıl Amerika'da kalarak uzmanlık eğitimi görecekler ve dönüşlerinde her dereceli öğretmen okullarında görevlendirileceklerdir. Amerika'ya gönderileceklerin gidiş-dönüş yol paraları ile Amerika'daki her türlü giderleri Maarif Vekaleti ve ICA tarafından karşılanacaktır (15).

Maarif Müsteşarı Nafi Atuf ile Heyet-i Teftiş Reisi Rıdvan Nafız Beyler eğitim sistemlerini incelemek amacıyla Sovyetler Birliği'ne gitmişlerdir. Sovyetler Birliği'nde Moskova ve Leningrad'taki bazı açık müze ve kütüphaneleri gezmiş, eğitim kurumlarını incelemişlerdir. Köylerdeki uygulama okulları dikkatlerini çeken en önemli unsurlardan biri olmuştur (16). Müfettiş-i Umumilerinden Reşat Şemseddin Almanya'ya, Hasan Ali Bey de, incelemeler yapmak için bir yıl süre ile Fransa'ya gönderilmiştir (17).

Maarif Vekaleti'nin yurtdışına öğrenim amacıyla gönderdiği öğretmen ve öğrenciler döndüklerinde Türkiye'deki eğitim sistemi, öğretmen yetiştirme politikaları konusunda öğrenim gördükleri Batılı yöntemi örnek alan önerilerde bulunmuşlar ve tartışmalarda savunusunu yapmışlardır (18).

Vekalet yurtdışına öğrenim amacıyla gönderdiği öğretmen ve öğrencilerden bulundukları bölgelerin eğitim sistemi ile ilgili bilgiler toplayıp değerlendirmelerini ve bir rapor halinde sunmalarını istemiştir. Yurtdışına giden öğretmen ve öğrencilerin Maarif Vekaleti Mecmuası'nda yayınlanan ve bulundukları ülkenin eğitim sistemini inceleyen çok sayıda yazıları bulunmaktadır.

---

(9) **Cumhuriyet** 11.09.1933.

(10) ABD'de köycülük ve halkçılık öğrenimi görmek üzere müfettiş ve öğretmenlerden oluşan 10 kişilik bir grup seçilmiştir. Bu kişiler şunlardır: Erkek Öğretmen okulu'ndan Fevzi ve İbrahim Yasa Bey, Köy öğretmen Okulu'ndan Şazi Bey, ilköğretim müfettişleri Avni ve Mehmet Ali Bey, ortaokul müdürü Naşit Bey, öğretmen İbrahim, Bilâl Rıza, Ömer ve Turgut Beyler. 08.11.1933 tarih ve 227 sayılı TTKK.

(11) **Cumhuriyet,** 05.06.1936; 31.07.1936.

(12) **Cumhuriyet,** 18, 25.07.1936; 06.09.1936.

(13) **Cumhuriyet,** 24.01.1952.

(14) Bu 25 öğretmen şu kişilerden oluşmaktadır: Ali Rıza Tükel, Nevin Akkay, Azime Yılmaz, Ahmet Atılgan, Azmi Devrim, Süleyman Karagöz, Ömer Özdemir, Avni Özbenli, Ahmet Akgün, Necdet Köstem, Semahat Sözalan, Mehmet Zeki Erdoğmuş, Enis Türköz, Osman Öztürk, Şeref Markoç, İhsan Aykaç, Cevri Arslan, Selami Şaşmaz, Azmi Gökmen, Kemal Üstün, Canip Akın, Ömer Karay, Salih Otaran, Celâl Kadakal, Fatma Varış. Ersoy Taşdemirci, **Cumhuriyet Dönemi Türk Millî Eğitim Politikasının Ana Devrelerinin Üzerine Tahlili ve Mukayesele Bir Araştırma,** Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara, 1984, cilt. 2, s. 929. Florida Üniversitesi'nde öğrenim gören öğretmenlerle yapılan radyo konuşmaları Amerika'nın Sesi tarafından Türkiye'de 8 Temmuz-1 Ekim 1953 tarihlerinde birkaç gün arayla akşam saat 20.00'de yayınlanmıştır. Radyo programlarında Amerikan eğitim sisteminin değişik aşamaları, Türk-ABD eğitim ilişkisinde projenin amacı ele alınmaktadır, TD, cilt. 16. sayı. 755 (13 Temmuz 1953).

(15) TD, cilt. 21, sayı. 997 (03.03.1958).

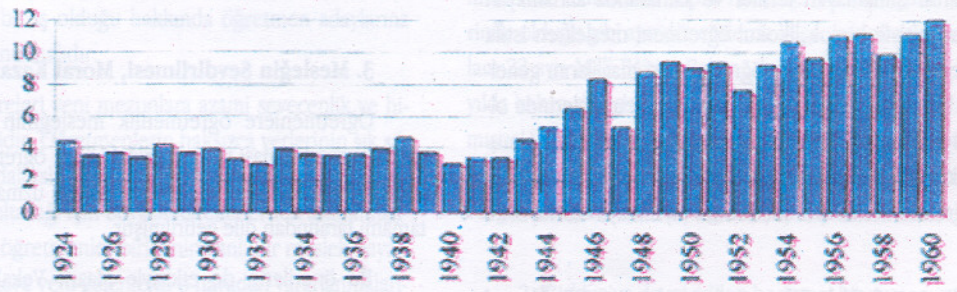
(16) **Cumhuriyet,** 03.08.1926.

(17) **Cumhuriyet,** 15.12.1929.

(18) Konu ile ilgili en güzel örneklerden birisi Beşinci Millî Eğitim Şûrası'nda köy enstitüleri ile öğretmen okullarının tek bir çatı altında toplanması ve programlardan bazı derslerin çıkarılarak yenilerinin konması ile ilgili olarak Halil Fikret Kanat ile ABD'de öğrenim görüp Türkiye'ye ve Kanat'ın deyimiyle **"amatörler"** in ve diğer şûra üyelerinin arasında geçen tartışmadır. **Beşinci Millî Eğitim Şûrası,** s. 594-687.

B. Öğretmenlerin Sorunlarının Çözülmesi ve Mesleğin Sevdirilmesi

Yabancı eğitim uzmanları, öğretmenliğin sevilecek bir meslek haline getirilebilmesi için öncelikle maaş artışına gidilerek öğretmenlerin geçim düzeylerinin yükseltilmesi, özellikle köylerde görev yapmakta olan öğretmenlerin konut sorununun çözülmesi, sadece öğretmenlerin değil ailesinin de bir sağlık şemsiyesinin altına alınması, ulaşımları sırasında kamu taşıtlarından indirimli olarak yararlanmaları gibi önerilerde bulunmuşlardır.

1924-1960 Dönemi Genel Bütçeden Millî Eğitim Bakanlığına Ayrılan Pay (%)

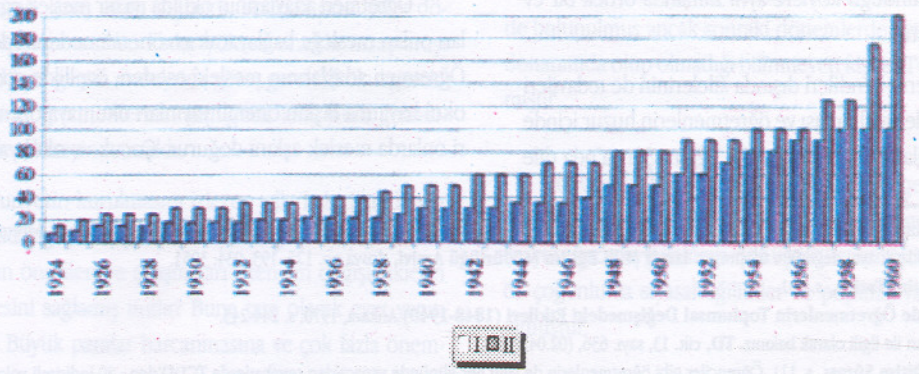
1. Geçim Düzeyinin Yükseltilmesi

John Dewey'den başlayarak yabancı uzmanlar tarafından öğretmen yetiştirmede karşılaşılan en önemli sorunlardan birisi olarak, öğretmenlerin ekonomik şartlar açısından hiç de iyi bir yaşam sürdüremedikleri, bunun temel nedeninin de maaşların yetersizliği ve maaşlarını zamanında alamayışları olduğu vurgulana gelmiştir. Dewey, bu sorunu öylesine önemsemiştir ki vermiş olduğu ilk raporunda üzerinde durduğu en önemli konu bu olmuştur. Aynı sorun Paul Monroe, Alfred Kühne, Omer Buyse, Amerikan heyeti, Berly Parker, Watson Dickerman, Ellsworth Tompkins, J. Orizet, Elizabeth Gorvine ve M. Costat tarafından da dile getirilmiştir.

Sadece öğretmen maaşları değil Maarif Vekaleti bütçesinin zayıflığı kuşkusuz böyle bir durum yaratmıştır. Yeni devlet Atatürk'ün deyimiyle **"süngüyle kazanılan zafer eğitim ve bilimle taçlandırılmadıkça bir işe yaramaz"** ilkesini amaçlamıştır, ancak bir gerçek daha vardır ki, o da ulaşımı, ticareti, tarımı, sanayisi ile alt ve üst yapı değişikliklerindeki büyük eksikliği en kısa sürede gerçekleştirmek. Her ne kadar eğitime önem verilmek istendiyse de bu istenilen düzeyde olamamıştır.

Bununla birlikte cumhuriyetin kuruluşunu izleyen yıllardan başlayarak, Maarif Vekaleti bütçeden genel olarak artan bir şekilde pay almıştır. 1924 yılı bütçesinde Maarif, Vekaleti'nin payı % 4.4 iken bu oran 1950'de % 9, 1960 yılında : 12 olmuştur. 1023-1960 yılları arasında Maarif Vekaleti'nin genel bütçeden aldığı payın artış oranı % 173'dür (19).

Millî Eğitim Bakanlığı kendisine bütçeden ayrılan pay çerçevesinde ilk ve ortaöğretim öğretmenlerine ödemiş olduğu maaşı da artırma yoluna gitmiştir. Öğretmenlerin maaşları

1923-1960 Dönemi İlk (I) ve Ortaöğretim (II) Öğretmenlerinin Maaş Değişimleri

(19) **Bütçe Gider ve Gelir Gerçekleşmeleri (1924-1991),** Ankara, 1992, s. 132-204.

yıllara göre artan bir eğilim göstermiştir (20).

İlkokul öğretmenlerinin ekonomik anlamdaki tek sorunu maaş yetersizliği değildi. Maaşları il özel idarelerinin cılız bütçelerinden karşılanıyordu ve zamanında alamıyorlardı. Bu durum 1948 yılına kadar devam etmişti (21).

Yıllardır alınamayan terfiler ve zamanında alınamayan maaşlar nedeniyle birçok ilkokul öğretmeni meslekten istifa yolunu seçmişti. Ortaöğretim öğretmenleri maaşlarını genelde genel bütçeden aldıkları için, ilkokul öğretmenlerinde olduğu gibi eksik maaş alma, hiç alamama gibi sorunları olmuyordu, fakat onların da maaşları yetersizdi. Bu durum ortaöğretim öğretmenlerini de meslekten ayrılmaya zorluyordu (22).

2. Konut, Sağlık, Ulaşım, Sorunlarının Çözülmesi

Ekonomik zorluk içinde yaşayan öğretmene devletin konut sağlaması, özellikle köydeki öğretmene mutlaka ev yapılması düşüncesi Dewey ve Amerikan Grubu tarafından oldukça önemsenmiştir. Kentteki öğretmene de konut sağlamanın yarar getireceği ancak köydeki öğretmene sağlık koşullarına uygun bir ev yapımının mutlak bir gereklilik olacağı belirtilmiştir. Bunun dışında ayrıca köy öğretmenlerine belirli standartlarda ev yapımı sağlanarak köye de örnek olacağı açıklamaları yapılmıştır.

Maarif Vekaleti bu öneriler doğrultusunda iki odası, mutfağı, banyosu, tuvaleti ve holü ile belirli standartlara sahip öğretmen konutlarını, önceliği köylere vererek inşa etmeye başlamıştır. Evlerin büyüklüğü yaklaşık 50 m^2'dir (23). Her köyde öğretmene konut sağlanamamış, ancak devletin gücü ölçüsünde yapılmaya çalışılmıştır. Okulun bahçesinde yapılan bu konutlar bir plân dahilinde yapıldığı için eski ve geleneksel ev anlayışının bulunduğu köylere aynı zamanda örnek bir ev yapısı oluşturmuştur.

Öğretmenlerin kendileri dışında ailelerinin de tedavileri için yeterli önlemlerin alınması ve öğretmenlerin huzur içinde çalışmalarının sağlanması Üçüncü Millî Eğitim Şûrası'nda dile getirilmiştir. İnceleme gezilerine olanak sağlamak ve maddî açıdan kolaylıklar sağlamak için Devlet Demir Yolları ve Devlet Deniz Yolları tarafından öğretmenler için uygulanan indirimli tarifenin mevsim gözetilmeksizin uygulanmasını mümkün kılan önlemlerin yasallaştırılması uygun görülmüştür (24).

3. Mesleğin Sevdirilmesi, Moral Kazandırılması

Öğretmenlere öğretmenlik mesleğinin sevdirilmesi, moral kazandırılması ve her şeyden önce öğretmenlere meslek aşkı verilmesi gerektiği gelen yabancı uzmanların hemen tamamı tarafından dile getirilmiştir.

Bu önerilerin de etkisiyle Maarif Vekaleti öğretmen okullarındaki öğretmen adaylarına meslek aşkı vermek amacıyla aşağıdaki yazılı metinde ifadesini bulan şu önerilerde bulunmuştur (25).

Öğretmen okullarında meslek aşkı uyandırmak için konferanslardan, telkinlerden yararlanılmalıdır. Uzun yıllar özveriyle öğretmenlik mesleğinde çalışmış öğretmen ve müdürlerin yaşamları hakkında konferanslar verilmeli, öğrenciler bunlara ilişkin yazılmış eserleri okumaya özendirilmelidir. Emektar ve özverili öğretmenlerin yıldönümleri nedeniyle öğretmen okullarında toplantılar yapılmalı, bu gibi öğretmenlerin çalışmaları övülmeli ve kutlanmalıdır. Öğretmenler ve yönetim kurulları özellikle özverili ve mesleğe bağlılık konusunda öğrenciye örnek olmalı ve öğretmen adaylarını meslekten soğutacak ve karamsarlığa yöneltecek hareket ve sözlerden sakınmalıdır. Öğretmen adaylarına hayata atılmadan önce kendilerinin karşılaşabilecekleri durumlar hakkında karamsarlığa yöneltmemek koşulu ile bilgi verilmelidir.

Öğretmen adaylarının okulda iyi bir meslek eğitim almaları onları mesleğe bağlayacak en önemli nedenlerden biridir. Öğretmen adaylarının meslekî eserleri, özellikle çocuklara ve okul hayatına ilişkin önemli yayınları okumaya özendirilmeleri onlarda meslek aşkını doğurur. Çocuk ve okul yaşamını ta-

(20) 1924-1960 döneminde ilkokullarda ve ortaöğretim kurumlarında görev yapan öğretmenlerin maaş değişimleri ile ilgili olarak çok sayıda öğretmenin kişisel dosyası incelenmiş yaklaşık aynı değerlere ulaşmıştır. **İzmir Millî Eğitim Müdürlüğü Arşivi**, dosya no. 125; 193; 934; 3051.

(21) Akyüz, **Türk Eğitim Tarihi**, s. 331.

(22) Akyüz, **Türkiye'de Öğretmenlerin Toplumsal Değişmedeki Etkileri (1848-1940)** Ankara, 1970, s. 244-245.

(23) Okul ve ev plânları ile ilgili olarak bakınız. **TD**, cilt. 13, sayı. 636, (02.04.1951).

(24) **Üçüncü Millî Eğitim Şûrası**, s. 111. Öğrenciler gibi öğretmenlerin de yılın her gününde yapacakları seyahatlerde TCDD'den : 50 indirimli yolculuk yapabilecekleri 1957'de uygulanmaya başlanmıştır. **TD**, cilt. 20, sayı. 9702 (06.08.1957).

(25) 19.11.1930 tarih ve 190 sayılı TTKK.

nımlayan önemli tabloların ya da güzel bir şekilde basılmış örneklerinin öğretmen okulları salonlarında asılması çok yararlıdır. Öğretmenlik mesleğinin önemi, okulların Türk devriminde üzerlerine aldıkları ulusal görevlerin büyüklüğü hakkında öğretmen adaylarının sık sık bilgilendirilmesi gereklidir. Çocuk yaşamının önemi ve bu yaşamı incelemenin ne kadar ilgi verici ve zevkli bir iş olduğu hakkında öğretmen adaylarına telkinlerde bulunulmalıdır.

Maarif idareleri yeni mezunlara azami sevecenlik ve himaye göstermelidir. Öğretmenlerin haksızca yerlerinin sık sık değiştirilmesi, adaletsiz işlemlere hedef olmaları, onların meslekî bağlarını azaltacağı için böylesi hareketlerden sakınılmalıdır. Bir bölgede öğretmenler birliğinin canlı bir meslek hayatı yaşatması o bölgeye yeni gelenlerin o havadan yararlanmalarına neden olacaktır. Öğretmenlerin mesleğe atıldıktan sonra da meslekî eserleri okumaya özendirilmesi mesleğe olan bağlılıklarını artıracak bir nedendir.

Sonuç

Ayrımsız bütün uzmanların üzerinde durduğu tek konu olan öğretmenlerin maaş azlığı ve geçim sorunu, uzmanların istediği ölçüde çözülmemiştir. Uzun yıllar süren savaş yıkıntıları üzerinde temellendirilmeye çalışılan Türkiye Cumhuriyeti'nde ulaşım, tarım, sanayi, ticaret, alt ve üst yapı için büyük paralar gerekmekteydi. Millî Eğitim Bakanlığı ilk dönemlerde genel bütçeden istediği payı alamadı ve 1920'lerde bütçesindeki payı % 4'ler dolayında kaldı. 1950'de Millî Eğitim Bakanlığı'nın genel bütçe içindeki payı % 9'a yükseldi, 1960'da ise bu oran % 12'ye ulaştı. John Dewey'in öğretmen maaşlarının acilen yükseltilmesi ile ilgili Türkiye'de iken verdiği rapor etkisini kısa sürede gösterdi ve 1924-1930 yılları arasında toplam %150'lere varan artış oranı sağlandı. Sonraki onar yıllık dönemlerde hiçbir zaman bu kadar yüksek oranda maaş artışı sağlandı. 1933 yılı geçim endeksine göre; gerek ilkokul gerekse ortaöğretim öğretmenlerinin alım gücü 1960 yılına gelindiğinde % 65'ler düzeyinde azaldı.

Cumhuriyetin kurulmasını izleyen yıllarla birlikte başlayıp 1960'a kadar geçen sürede Türkiye'de görev yapan yabancı uzmanların önerileri ve çalışmaları istenilen değişikliklerin gerçekleşmesini sağlamış mıdır? Buna tam olarak evet yanıtı vermek zor. Büyük paralar harcanmasına ve çok fazla önemsenmesine rağmen yabancı eğitim uzmanlarından istenilen ölçüde yarar sağlanamayışının gerekçeleri şunlardır (26).

1. Hem Millî Eğitim Bakanlarının hem de kadroların sık sık değişmesidir. Yeni devletin kuruluşundan itibaren 1960 yılına kadar Hamdullah Suphi Tanrıöver ve Vasıf Çınar örneklerinde olduğu gibi ayrı dönemlerde ikişer kez olmak üzere toplam 22 ayrı Millî Eğitim Bakanı değişmiştir. Ortalama her 1,5 yılda bakan değişirken, 1,5 ay bakanlık yapanlara bile rastlanmıştır. Dönemlerinde eğitim sisteminde oldukça önemli değişiklikler yapılan Mustafa Necati, Saffet Arıkan ve Hasan-Âli Yücel gibi bakanlar ise 3-6 yıl görev yapmışlardır.

2. Türkiye'ye davet edilen herhangi bir uzmanın önerisini, kendinden sonra gelen bir başka uzman değiştirmiş ya da aksine hareket edebilmiş; gelen bir uzmanın önerileri henüz uygulanmadan bir başka uzman çağrılabilmiştir.

3. Gelen uzmanların Türkiye'yi yeterince tanımamaları ve Türkiye'de kalış sürelerinin kısalığı hatalı saptama ve hatalı çözüm önerileri sunmalarına neden olmuştur.

4. Uzmanlar genellikle kısa süre kaldıkları için Türkiye'nin sorunlarını çevirmenler aracılığıyla yetersiz bir şekilde algılamışlar ve raporlarını da onlar aracılığıyla yazmışlardır. Oysa eğitim reformunda tek bilimsel yöntem yerel durumları incelemek ve felsefenin ışığı altında çalışmaktır. Kaldı ki, böyle bir inceleme, deneyimli ve işini iyi bilen bir grubun en az iki yıllık çalışması sonunda meydana gelebilir.

5. İlk dönemlerde uzmanların davetinde titiz bir seçimde bulunulmuş ancak sonraki dönemlerde yeterli yetkinlik ve donanımda olup olmadığı bilinmeyen kişiler Türkiye'ye çağrılmıştır.

6. Gerek yabancı uzman raporlarında gerekse Millî Eğitim Bakanlığı'nın değişik toplantı ve şûralarında alınan kararlar yeterince uygulamaya dönüştürülememiştir. Uygulamalarda çoğunlukla siyasal eğilimler ve popülist yaklaşımlar etkili olmuştur.

(26) Mustafa, Şahin, **Türkiye'de Öğretmen Yetiştirme Politikalarında Yabancı Uzanların Yeri (1923-1960)**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi) İzmir, 1996, s. 27.